

Egy állhatatlan polgár feljegyzései

Kedves Barátom, bizonyára Te is észrevetted már, milyen különös, furcsa lény az ember! Emlékszel azokra az időkre, amikor a két világháború közti időben, zendülő tavasszal, vagy aranyfűszenben rőtünk ennek a csodálatos városnak az utcáit. Mennyire telve voltunk a mi fővárosunk hangulatával, szépségével és szeretetével. Megálltunk a sétatereken és mosolygó szemmel nézegettük, amint a kertészek kapargálnak az ágyásokban s ültetik a fővárosi kertészet duzzadó palántáit. Szívünk és arcunk is megpirosodott az örömtől, ha közkertjeinkben megpillantottuk az égő vörös kannák élő koszoruját. És milyen jóleső örömezzéssel huzodtunk be az eső elől az autóbussz-megállóhelyek tükörfényes üvegkalitkáiba! Egy-egy ujonnan felállított kis szobor kedvéért elstáztunk a város fölünk leg-távolabbeső környékére is. Ott voltunk amikor új utakat adtak át a forgalomnak, résztvettünk korszerű és szép iskolák megnyitására s az emberszeretet szárnyainak csattogását véltük hallani, ha egy új kórházi épület, vagy gyermekotthon fehér falainak felavatására jelenhettünk meg. Elábrándoztunk egy-egy műemléknek nyilvánított épületünk történetén, elröppent századok lábnyomát keresve a kopott lépcsőkön s a boltíves kapualjakban. De éppen ilyen szenvedélyes érdeklődéssel tudtunk vitatkozni a pormentes szemégyűjtésről, vagy a csatornaszivattyútelep korszerű vívmányairól. Mert a kis dolgokban is megtaláltuk a nagyot s még a személtárákban is a szebb jövődöt kerestük. Ilyenek voltunk mi, budapesti polgárok, akik a két világháború között szeretve építettük és építve szeret-tük a magyar fővárost.

Néhány év óta azonban csunyan megváltoztunk. Mintha csak züllésnek indul-tunk volna! Ugy jártunk, mint az a család-fő, aki megunta a feleségét, egyre kevesebbet törődik az otthonával, kocs-mázik, politizál, nagyralátó terveket sző és belegabalyodik ármánykodásokba, meg veszekedésekbe, amikhez semmi köze sincs. Mi is kezdünk egyre többet törődni a világ dolgaival s közben elhanyagoltuk a magunk városa iránti érdeklő-dést.

Polgárból — világpolgár

Budapest polgáraiból a világ polgárai lettünk. Budapest helyett a világ dolgaival törődünk. Már nem azt kerestük a térképen, hogy merre vag-majd át az új kilátó ut a Szechenyi- és a Svábhegyen, hanem azt silabizáltuk, vajjon hol is visz az a burmai út. Várorendezési tervek helyett idegen országok térképei tűntek fel lapjaink első oldalain. Már-már jobban ismerjük a különböző fajtájú tankokat, mint a piros bőrüléses, kékszínű pesti autóbusszokat (igaz, hogy ezekkel már alig találkozunk). Többet foglalkoztatja elménket a tengeri hajók tonnaúrtartalma, mint mondjuk, villamosaink befogadóképessége. A flottatámaszpontok jelentőségével is jobban tisztában vagyunk, mint a budapesti szabadkikötővel.

Érdeklődési körünk valami sajtáságos nagyzási mániának esett áldozatul. Had-vezérkedtünk kávéházakban, eshetősé-gekről vitatkoztunk klubjainkban és hajba kaptunk egymással kérdések fe-llett, amiket talán ágyukkal és légi akná-kal sem lehet eldönteni. A világrend rendezéseihöz rohantunk, odaszoritottuk a szemünket s azt hittük, hogy látókör-ünk tágult meg.

Mit tagadjuk, volt ebben valami felelőtlen szédülés, valami varázs! Hiszen mindannyiunkat elkapott a világesemé-nyek viharos forgószele s mi sodortattuk magunkat általa, didergő lázban, verej-tékező homokkal, megtárgult szemünk-ben a vajadás vízióival. Dolgozó kis pol-gárokból a nagy idők tanujává léptettük elő magunkat. Kezdtük lenézni a kisköz-ségi ügyeket, a csatornaépítéseket, a vá-gányáthelyezéseket, azt az aprólékos, kö-vet köre rakó munkát, amiből a városok épülnek. Kicsivé vált nekünk Budapest a maga apró-cseprő ügyeivel s a polgár-mester beszámolóira alig figyeltünk. Ugye hány-szor mondtuk: kit érdekel ma ez, amikor a Maginot-vonalon Európa

Gondos háziasszony

csak az Oeconomus-féle

Háztartási Számadó Naptár-t használja.

Kapható országsszerte, az Ön megszokott könyvesboltjában, papírüzletében.

Kiadja „A REND KÖNYVEI” kiadóhivatala, Budapest, VI., Andrassy-ut 25

Kérjen kizárólag!

sorsa dől el! Csak legyintettünk, hogy nem érdekes, mikor halál pilóták órák alatt egész hajóhadat süllyesztenek el a Csendes-óceán vizein, ahol pedig csak gyermekkori álmainkban jártunk, Jelky András kalandjait követve. Egyre kevesebbet törődünk a magunk dolgával s annál többet foglalkoztunk a másokéval. Mintha bizony a mi ügyünk lett volna, budapesti polgároké s nem azoké, akiknek az a dolguk, hogy eligazodjanak a nagy távlatok arányai között. Azt ihttük, hogy akkor szolgáljuk jól fővárosunkat és hazánkat, ha figyelmünk és érdeklő-dési körünk nagyobb felét áldozzuk a vilá-g eseményeinek, amelyekben önmagunk előtt is eltörpül a mi mindennapi fel-adatunk.

Budapest 1943-ban

Idáig züllötték a mi polgári erényeink, holott a két világháború közt mennyi gondnal és szeretettel kísértük ennek a városnak a fejlődését, két polgármeste-rének odaadó, kemény munkáját. Pedig ideje volna, hogy kissé visszatérjünk elménkkel és szerelmünkkel ehhez a város-hoz, az ország szívéhez és központjához, mert mi, budapesti polgárok csak rajta keresztül szolgálhatjuk a hazánkat, csak rajta keresztül vehetünk részt abban a küzdelemben, amely Magyarország fenn-maradásáért, szabadságáért és jövőd-jéért folyik. Ezért és semmi másért! Mert a mi számunkra, budapesti polgárok szá-mára csak így van értelme a tengereken, a levegőben és a vérázattal sikságokon dúló háborúnak. Így és nem máskép, kedves Barátom!

Talán furcsának találod ezeket a szo-kaútan elmélkedéseket, mikor a háborus Budapest elmúlt évéről akarok Neked beszámolni. Mégsem állhattam ellent e vallomás kényszerének, mert valósággal megrohantak ezek a gondolatok, amikor az elmúlt év eseményeire tekintettem visz-sza. Hogy milyen volt hát Budapest élete az 1943-ik évben? ... abban az esztendő-ben, amikor ötödik telébe fordult a ha-talmak küzdelme? Szinte magam sem tudom s nehezen adhatnék számot róla em-lékeim és benyomásaim alapján. Tudom, hogy január közepén indult meg a szov-jet hadsereg támadása a doni arcvonalat védő második magyar hadsereg ellen, de csak a polgármester jelentéseit forgatva ötlök emlékezetembe, hogy január közep-én kezdte meg működését a főváros la-kásügyi ügyosztálya. Emlékszem, hogy július 26-án hallottam a hirt, hogy Mus-solini lemondott, de nem emlékeztem arra, hogy ebben a hónapban változtak meg a hus, a bor és a szeszfogyasztási adó tételei. Ki ne tudná, hogy a nyár fo-lyamán kicsoda pusztító légitámadásokat élt át Hamburg, a nagy Hanza város, vi-szont ki tudja, hogy ebben az évben is mintegy tízezer iskolás gyermek üdülhe-tett teljesen ingyenesen, jó levegőn a fő-város vidéki gyermeküdülőhelyein. Igen, kedves Barátom, a háboru elterelte fi-gyelmünket Budapest csendes munkájá-ról, de azért ez a munka szakadatlanul folyt.

Az önkormányzat közigazgatása

Pedig nem is éppen könnyű körülmé-nyek között, nem is zavartalanul műkö-dött önkormányzatunk közigazgatása. A főváros tisztviselői és alkalmazottai közül átlagban kétezernegyszáz-an állandóan ktonai szolgálatot teljesítettek a harcokban, vagy más katonai beosztásban, mindamel-lett a közigazgatás nem lankadó erővel, pontossággal és lelkiismeretességgel látta el feladatát.

Ha valahol az országban, hát a város-házi tisztviselők meghallották és meg-értették azokat a szavakat, amiket vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter intézett a háboruban álló ország közigaz-gatási tisztviselőihez. „A magyar közigaz-gatás minden egyes tagjának éppúgy, mint a hadsereg minden egyes tagjának ott kint a fronton — mondotta a belügyminiszter a IX. Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam megnyitására —, teljes erejét, erkölcsi és szel'emi erejét oda kell áldozni azért, hogy a háborus cél eléérassék. Itt most nem lehet lazisirozni, itt most nem lehet engedni. Itt most nem lehet tekintettel lenni arra, hogy egészségemnek árt-e, vagy nem árt az a megfeszített munka, amelyet végeznem kell. Itt most be kell feküdni a munkába és ha kell, meg kell halmi a munka meze-jén is azért, hogy a háborus cél eléérassék.”

Igy mondta ezt a belügyminiszter, s így érezték ezt a főváros tisztviselői és munkásai valamennyien. Ők tudták, hogy nekik ugyanazzal a helytállással, ugyan-azzal a szeretettel és érdeklődéssel kell tovább vinniök a budapesti polgár szemé-ben kis stílvé vált községi feladatokat, mintha nem is volna háboru, mintha nem lége körülöttünk az egész világ. Mert csak

így és csak ezzel a lélekkel szolgálhatják a főváros és a magyarság nagy ügyét a há-boru tomboló viharában.

Élelem és védelem

A polgármester költségvetési tervezetét forgatom, kedves Barátom. Ezt a szürke, tárgyilagos jelentést, amely nagy voná-sokban beszámol az esztendő eseményei-ről is. Mindezt annyira disztelenül, olyan tárgyilagosan és hűvösen teszi, hogy nem könnyű olvasmány a mostani zaklatott időkben, az újság főcímeik nagybetűiben gondolkodó mai budapesti polgár szá-mára. Mégis, ugy emelkedik ki ebből a jelentésből Budapest, mintegy viharban szilárdul álló szikla. Pedig mennyire ostromolja Budapest erejét a háborus gazdasági helyzet hullámzása. A háborus áldozatokkal járó szegényedés és a nyers-anyagok fokozódó hiánya minden adat, minden szám mögül kitetszik, de kitűnik az a konok erőfeszítés is, amely nem en-gedi legyűrni magát a nehézségek által. Budapest, teljesíti kötelességét! Sőt, ere-jéből telik arra is, hogy gondoskodását kiterjessze a körülötte felnőtt testvér vá-rosokra és községekre is. Most már ő törődik azzal, hogy a környékbeli városok lakossága rendszeresen megkapja étel-mi-szereit s az ebből származó terheket nagyrészt ő előlegezte. Több mint kétezer alkalmazott dolgozik már, hogy a kötött gazdálkodással járó feladatokat ellássa. S hogy a főváros élelmezésében nagyobb zavarok nem mutatkoztak az elmúlt esztendőben, azért komoly elismerés illet meg azokat, akik a főváros ellátásának megszervezéséről annyi nehézséggel és gondnal küzdötte, napról-napra törődnek.

De a háborus feladatok nemcsak az élel-mezés biztosításában rejlenek, hanem lakások előteremtésében is. Minden há-ború megduzzasztja a városok lakosságát s különösen érezhető ez olyan hatalmas ipari központban, mint Budapest. Emiatt állították fel a lakásügyi ügyosztály, bár nincs meg neki az a közigazgatási hatá-skör, hogy a lakások elosztásának kérdé-sében erőteljesebben avatkozhasson bele. A hiány különösen kis lakásokban mutatkozik. Ezért erőlteti a főváros a kis laká-sok építését. A polgármester és az önkor-mányzat egyik abban, hogy minél több lakást kell teremteni, mert a lakások hiánya a gazdasági és szociális válságok egész sorát rejti magában. A nagyüzemek munkáslakás építési tevékenysége mellett a költségvetésben előirányzott lakásépíté-seken kívül az OTI ötvenmillió pengős kölcsönéből újabb 1800 kislakás építése indult meg a Magdolna-városban, hogy a lakáshiány legalább némiképpen enyhít-hető legyen.

Rendkívüli feladatok elé állította a főváros közoktatását, hogy háborus okok miatt 15 iskolát lefoglaltak a kormány-hatóságok, ezenkívül további 15 iskolaépü-letben 85 tornatermet, tantermet és egyéb helyiségeket kellett átengedni a honvédség céljaira. Száz iskolaépület 154 tantermét pedig az élelmiszerjegy elosztófiókok el-helyezésére kellett igénybevenni. A tani-tást több iskolában, amint az a mult vi-lágháboruban is történt, délután lehet csak megtartani. Az 1943—44-es iskolaév csak novemberben volt megkezdhető. Mégis sikerült a magyar kultúrát tovább adni az ifjuságnak, tovább fejleszteni a bevált intézményeket, tovább gyártani az iskolai oktatófilmeket s mindazt nyújtani a gyermekeknek, amit kulturális és szoci-ális szempontból a békeévek igényei sze-rint elvártunk Budapest közoktatásától.

Amit nem tudunk

A háborus nehézségek ellenére is fejlő-dött Budapest szociálpolitikai tevékeny-sége. Emelkedett a védőintézetek száma, ahol az anyákat, a csecsemőket és a kis-dedeket gondozzák. A világháboru szen-zációinak roppant száma mellett, ame-lyekből halál és nyomorúság kiált, lehe-tetlen nem meghiátva olvasni, hogy a védőnők a terhes anyáknál közel 24.000, gyermekágyasoknál 33.876, a csecsemők-nél 103.772, a kisdedeknél 119.302 össe-sen 280.722 esetben végeztek körzeti lá-togatást, felkeresve a védeneket otthon-ukban, ellátva a családot megfelelő utbaigazítással, szükség esetén még anyagi segítséggel is. Uj csecsemővédő-intézet is épült s ott „55 férőhelyes átme-neti csecsemőotthon létesítését és beren-dezését rendeltem el” — így mondja ezt Szendy Károly polgármester jelentésé-ben — s a budapesti polgár úgy érzi, ebben neki is része van, erre ő éppúgy büszke 1943 decemberében, mint ahogy a polgármester is büszke lehet rá. S ha most arra gondolok, kedves Barátom, hogy Rozsnyón a lányok, Bakonyoszlópon pedig a fiúk számára korszerű üdülőhá-zat avathattunk fel, hogy fél év alatt negyedmillió pengő házassági kölcsönt fizettünk ki s nézem a társadalompoliti-ka tevékenység egyéb adatait: egy p”a-

natra szinte hajlandó volnék elfelejteni a világháborút. De még itt is beleütkö-zünk! A külügyminiszter megbízásából hétszáz külföldi hazahozott magyar gyermeket helyeztél el a főváros 34 Bu-dapesti és vidéki intézetben s — min-den eshetőségre készen — a nyár folya-mán megszervezte a budapesti gyerme-kek tömeges vidéki üdültetését.

Ezekről a munkálatokról, persze vajmi kevesen tudunk, mi, budapesti polgárok. Éppígy alig ismerjük azt a munkát, ami kórházainkban és közegészségügyi intézeteinkben folyik. A kórházaknak élelmiszerral való ellátása különös gon-dot jelentett. A Községi Élelmiszerüzem elsősorban rendelkezésére áll kórhá-zainknak, e mellett azonban ők is igye-keztek segíteni magukon. A kórházak kertjeiben főzelékféléket és a kisérletl állatok eltartásához szükséges takar-mányféléket természetek egyes kórhá-zak házinyulantenyésztésre rendezkedtek be. Hus- és zsirellátásuk könnyítése vé-gett a Köztisztasági Hivatal fuvartelepén a kórházi moslék felhasználásával 300 sértést hízaltat a polgármester. Kórhá-zaink korszerűsítése mellett nagy gondot okozott a kórházi óvóhelyek megépítése, azonban ezt a feladatot is sikerült meg-oldani.

Egy fájó pont

Budapest háborus életének van egy fájó pontja: a közlekedés. Ezt mindenki szidja. Kétségtelen, hogy Budapest köz-lekedése nem kielégítő. Az autóbusszfor-galom ebben az évben ugyszólván már semmivé zsugorodott, a villamosok pedig nem bírják a megnövekedett igénybevétel. Ma mindenki dolgozik a fővárosban. Az utaskilométerek száma megkétszere-ződött 1938. óta. A közúti vasut igénybe-vételének ilyen roppant arányú növeke-désével, még békés viszonyok között sem lehetne lépést tartani. Az igénybevétel közel száz százalékos emelkedésével szemben, a kocsikilométer teljesítményt, alig 30 százalékkal lehetett csak növelni. A most beállított kocsiánál többet már alig lehetne üzemben tartani. A magyar ipar teljesítőképességének jellemzésül jegyzem csak meg, hogy a népszerű „stuka” kocsikból az év elején még csak 57 volt, míg a jövő év végére már való-szinűleg 100 lesz belőlük. A BSZKRT műhelyeiben is készülték új, nagy befogadóképességű kocsik. Tisztában vagyunk azzal, hogy a háboru alatt csak csodával teremthetnénk jobb közlekedést, emberi erővel aligha. De kihuzzuk az időt a mostani rendszer mellett is, remélve, hogy közlekedésünk még sem romlik le annyira ebben a háboruban, mint amennyire az a mult világháboruban történt. A háboru utáni időkre pedig már készen állnak az új tervek Budapest korszerű világvárosi közlekedésének megteremté-sére.

Béke és háboru

Mert erről is kell szólnunk, kedves Barátom, hogy lássuk azt a csendes al-kotó munkát, amely annyira jellemzi a városházát. A főváros mindenkor át-érezte, hogy mint közületnek messze-menő szervező feladatai vannak gazda-sági téren is. Nem is tér ki előlük. Ezért készültek el a földalati vasut megépíté-sének tervei, hogy az átmenet gazdaság számára nagyarányú közmunkákat indít-hasson meg, rögtön abban a pillanatban, amint arra szükség lesz. Ugyanígy készen állnak az új városháza és más középítke-zések tervei is. Valamennyi iparág vállal-kozi rövidesen tisztában lesznek azzal, hogy az átmenetgazdaság ideje alatt mi-lyen munkákban részesülnek Budapest székesfővárostól. Megállapította a polgár-mester azt is, hogy a főváros tulajdoná-ban lévő telkeken 36.000 lakást lehetne felépíteni.

Ha Budapest háborus szerepéről be-szélünk, lehetetlenség nem gondolni a fővárosban és a hozzátartozó környéken dolgozó nagy ipari üzemekre, amelyek-nek energiával való ellátása részben a főváros feladata. Budapest messzetekintő előrelátással határozta el a mátravidéki erőmű megépítését. Ez a munkálat ebben az évben a közbejött nehézségek ellenére is erőteljes ütemben folyt, s ha előre nem látható események meg nem akadá-lyozzák, a mű a jövő évben el is készül.

Talán azt kérdezhetné, kedves Barátom, hol jelentkezik Budapest életében kifejezetten a háboru? Gondolj arra a szabályrendeletre, amely a hósi halált halt fővárosi alkalmazottak hátramarad-tait, vagy a szolgálatképtelenné vált hadirokkantak olyan támogatásban részesíti, amely a legutóljára élvezett tel-jes javadalmazás összegének felel meg, gondolj az alkalmazottak bajtársi szolgál-tára, amelynek annyi megható jelét láttuk, a hadiárvákra, akiket a főváros vett gondozásba, gondolj azokra az ösz-szegekre s azoknak az élelmiszer-csoma-goknak az ezreire, amiket a hadbavonul-tak hozzátartozói között osztottak szét.